

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ИССН: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
24, Eylül/September/Сентябрь 2020,
s./pp. 350-362

Geliş/Submitted/ Отправлено: 23.05.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 19.08.2020

Yayımlanmış/Published/ Опубликованный: 20.09.2020

10.29228/kesit.43750

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Öğr. Gör. Çağlasın YALDIZ

Kırklareli Üniversitesi, Vize Meslek Yüksekokulu,
Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Türkiye
avcaglasinacar@hotmail.com

 ORCID 0000-0001-5733-3445

OLAĞANÜSTÜ HAL KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERİ*

LEGISLATIVE DECREES OF STATE OF EMERGENCY

Öz

Bilindiği gibi Türkiye'nin yönetim şeklinin parlamenter sistemden 'Partili Cumhurbaşkanlığı' olarak da anılan başkanlık sistemine dönüştürülmesini içeren Anayasa değişikliğinin, TBMM'de kabul edilmesiyle birlikte artık Türkiye 'Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemi' modeli ile tanışmış oldu. Bu sistemle birlikte devletin yürütme şekli yeniden şekillendirilmiştir. Bu çalışmanın amacı; Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerinin özelliklerini belirlemek, bugüne kadar yapılan en kapsamlı Anayasa değişikliği olan 16 Nisan 2017 tarih ve 6771 sayılı değişikliğin olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelere olan etkisini incelemek ve Anayasa mahkemesinin kararnamelere bakış açısı, inceleme yönü geçmiş dönem kararları ile son kararları arasındaki farklar yani içtihat değişikliği ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: OHAL kararnameleri, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, anayasa mahkemesi.

* **Cite as/Atıf:** Yıldız, Ç. (2020). Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri, *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (24): 350-362. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.43750>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

Abstract

As is known, with the adoption of the constitutional amendment in the Turkish Grand National Assembly comprising the conversion of Turkey's government system from parliamentary to the presidential system affiliated to party, Turkey became acquainted with the model of "The Presidential Government System". With this system the execution branch of the state has been reformed. The purpose of this study is; to determine the characteristics of the decree laws of state of emergency, to examine the effect of the amendment no. 6771 dated 16 April 2017, which is the most comprehensive constitutional amendment made to date, on the emergency decree laws and the point of view of the Constitutional Court to these decrees, the differences between past decisions and final decisions, namely the changes in its case law.

Keywords: SoE decrees, presidential government system, constitutional court.

A-Kanun Hükmünde Kararname Kavramı ve Çeşitleri

Kanun hükmünde kararnameler, yürütme organı tarafından çıkarılan, yasa gücünde olan yazılı mevzuatlardır. Olağan dönem ve olağanüstü dönem kanun hükmünde kararnameleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. 1982 Anayasasının 119 ile 122 maddelerinde düzenlenen ile ilk olarak tanımlanmış "Olağanüstü hal" ve "Sıkıyönetim hali" olmak üzere iki gruba ayrılmış, ancak 21.01.2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa değişikliği ile çıkarılan güç olan Bakanlar Kurulunun kaldırılması ile beraber bu yetki doğrudan Cumhurbaşkanı'na verilmiştir (TBMM, 2017, md 8).

Kanun hükmünde kararnamelerin kısa tarihine bakacak olursak; Bilindiği gibi kanun hükmünde kararname kavramının Türk Hukukuna girişi 1961 Anayasasında yapılan 22.09.1971 yılındaki 1488 sayılı kanunla yapılan değişiklikler ile olmuştur. Bu tarihten günümüze kadar yürütmenin KHK çıkarması oldukça yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Bu yetkinin verilmesindeki amaçlardan biri de mevzuat olarak çıkarılması gereken konularda gerekli hususların yürürlüğe konma hızını arttırmaktır (Tan, 1995, s. 339).

Geçmişe bakacak olursak, Bakanlar Kurulu KHK çıkarma yetkisine TBMM 'den alacağı yetki kanunu ile sahip olabilmekteydi. Yetki kanunu ise her konuda, genel değil sadece gerekli ve amacı, kapsamı belli konularda verilmekteydi. Örneğin temel hak ve hürriyetler hakkında KHK çıkarılamaması gibi günümüzde de varlığını koruyan sınırlandırmalar bulunmaktaydı. Böylelikle yürütmenin yasamanın göre alanına girme, yasama yetkisinin devri ihtimali engelleniyordu. Bu durum yürütmenin KHK çıkarma yetkisini denetleyici bir özelliğe sahipti (Tan, 1995, s. 341).

Önemli bir nokta olarak değinecek olursak, 1971 değişikliğiyle hayatımıza giren KHK'ların yoğunluğu arttıkça aynı KHK içinde birden fazla konunun yer buluyor olması Çıkarılan KHK'lerde konu karışıklığını önlemek adına (Anayasa Mahkemesinin 4.4.1991 tarih ve E. 990/12 - K. 991/1 sayılı kararı. RG: 13.8.1991) 1991 değişikliğiyle engellenmiştir. Bunun yanında KHK lar meclisce ivedilikle görüşülüp ' kabul ' ret' veya 'değiştirerek ret' şeklinde

karara bağlanıyordu (Tan, 1995, s. 343).

Günümüzde 6771 sayılı yasanın 8. ve 12. Maddelerinde yer alan değişiklikler ile; Cumhurbaşkanı'nın gerek olağan dönem kanun hükmünde kararname, gerekse olağanüstü dönem de kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi bulunmaktadır. Normlar açısından değerlendirildiğinde olağan dönemde çıkarmış olduğu kanun hükmünde kararnamelerde aynı konunun yasa ile düzenlenmesi halinde yasa esas alınacaktır. Kararnamenin kanunlarla çatışması halinde de aynı şekilde yasa esas alınacaktır. Çalışmamızın asıl konusu olan Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerinde ise, uluslararası yükümlülüklerle aykırı olmadığı sürece 3 ay içinde meclis onayına sunulmak üzere olağanüstü halin gerekli kıldığı her konuda, Cumhurbaşkanı tarafından kanun hükmünde kararname çıkarılabilecektir. Anayasal denetim belli başlı noktalarda söz konusu olacaktır.

Anayasal değişiklikten önce 1982 Anayasası'na göre; Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi Bakanlar Kuruluna ait bir yetkiydi, Bakanlar Kurulu Kanun Hükmünde kararnameleri meclisten yetki kanunu almak koşulu ile çıkarabiliyorlardı, ancak temel haklar ve siyasal haklar konusunda kanun hükmünde kararname çıkarılamıyordu. Kanun hükmünde kararnameler çıkarıldıkları gün RG' de yayımlanmakla beraber meclis onayına sunuluyor onaylanmazsa yürürlükten kalkıyordu.

Olağan dönem KHK'lerinin dışındaki Kanun Hükmünde kararnameler ise OHAL ve sıkıyönetim kararnameleriydi. Bu kararnameler, Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından, sadece olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda yetki kanununa ihtiyaç duymaksızın (*doğal afet, ağır ekonomik bunalım, kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması vb.*) çıkarılıyor, çıkarıldığı gün RG' de yayımlanarak yine meclis onayına sunuluyordu. Sıkıyönetim kararı ise savaş, ayaklanma gibi durumlarda yurdun tamamı ya da bir bölümünde yine Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından alınıp, çıktıktan sonra meclis onayına sunuluyordu.

6771 sayılı Anayasa değişikliğinden sonra; Sıkıyönetim kavramı kaldırılmış, Kanun hükmünde kararnameler yerini yürütme organı olan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine bırakmıştır. Şöyle ki; Anayasanın 104. maddesine göre Cumhurbaşkanı'na kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. Kanunların olağan dönem kararnamelere göre üstünlüğü bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın Temel haklar ve siyasal haklar konusunda tıpkı Anayasa değişikliğinden önce Bakanlar Kurulu için olan sınırlamada olduğu gibi kararname çıkarma yetkisi bulunmaktadır.

Olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameler ile ise temel hak ve hürriyetlerin yaşam hakkı, din ve vicdan hürriyeti gibi çekirdek kısımlarına dokunulamaz. Olağanüstü hallerde çıkarılan kararnameler 3 ay içerisinde meclis onayına sunulur ve onaylanmadığı takdirde yürürlükten kalkar. Böylelikle tüzük kavramı kaldırılarak bunun yerine yürütmede tek yetkili kişi olan Cumhurbaşkanının çıkardığı kararnameler ortaya çıkmıştır.

B. Olağanüstü Hal Kavramı

Olağanüstü hal kavramı Anayasamıza ilk defa 1982 Anayasası ile girmiştir. 1982 Anayasası OHAL ve sıkıyönetim kararı çıkarma yetkisini Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan

Bakanlar Kuruluna vermişti. Olağanüstü hal ve sıkıyönetim KHK'larının konusal olarak tek sınırı şu anda da korunan, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulamaması ve uluslararası yükümlülüklerle aykırı hareket edilememesiydi (Tan, 1995, s. 350).

Anayasamıza göre olağanüstü hal “savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, ilan edilen istisnai bir yönetim önlemidir” (TBMM, 1982, md. 119-122).

Anayasal tanıma bakılacak olursa, savaş net bir kavram olsa da ayaklanma vatana karşı kuvvetli bir kalkışma, şiddet hareketlerinin artması ekonomik bunalım kavramları muğlak kavramlardır. Örneğin; Toplumda meydana gelen şiddet olaylarının olağanüstü hal ilan etme boyutuna gelebilmesi için, devlet bütünlüğünü tehdit edecek kadar büyük ve ses getirmesi gerekmektedir. Doğal afet, olağanüstü hal ilanına neden olacaksa bu afetin ülkenin belli bir kesimi ya da tümünü ciddi oranda etkisi altına alan, kayıpların verildiği bir afet olması gerekmektedir. Bunun tespiti 6771 değişikliği itibariyle Cumhurbaşkanı'nın tasarrufunda olacaktır. Onay mercii ise TBMM'dir. Yani Meclis Cumhurbaşkanı'nca ilan edilen OHAL nedeninin OHAL ilan edilecek boyuta henüz gelmediği kanaatinde olursa Cumhurbaşkanı'nca verilen bu kararı kaldırabilecektir. Olağanüstü hal ilân edilmesinin amacı, olağanüstü hale yol açan nedenler sebebi ile bozulan olan kamusal düzeni tekrar sağlamaktır bu nedenle olağanüstü hal ilanı nedeninin geçerli ve net bir neden olması gerekmektedir (Gözler, 2000, s. 761).

C. Olağanüstü Halin Sonuçları

Olağanüstü hal durumunun ortaya çıkması ve bunun ilanı ile beraber olağanüstü yönetim şekli oluşur. Bunun sonucunu üç başlık altında toplarsak;

- 1-Vatandaşlara ek yükümlülükler getirilebilir
- 2-Temel hak ve hürriyetler belli sınırlar dahilinde sınırlandırılabilir
- 3-Olağanüstü hal dönemine ilişkin olarak o döneme özgü Kanun Hükmünde kararnameler çıkarılabilir.

Örnekleme gerekirse; Örneğin doğal afet veya salgın hastalık nedeniyle olağanüstü hal ilân edilebilecek bölgeler içindeki kişiler kendilerinden istenen, arsa, bina, yiyecek, içecek gibi ihtiyaçları temin etmekle yükümlü olacaklardır. Şiddet olaylarının yaygınlaşması nedeniyle ilan edilmiş olan Olağanüstü hal durumunda ise bu hüküm uygulanmaz.

Bununla beraber Anayasamıza göre olağanüstü hal içeren durumlarda, Anayasal sebepler aranmaksızın sadece uluslararası hukuktan doğmuş olan yükümlülüklerle karşı gelinmemek suretiyle gereken ölçüde temel hak, hürriyetlerin kullanımı kısmen ya da tamamen sınırlandırılabilir ya da durdurulabilir. Örneğin güvenlik nedeni ile bireylerin seyahat özgürlükleri sınırlandırılabilir. Ancak, bu hakların yaşam hakkı, din masumluk karinesi gibi özlerine yani çekirdek kısımlarına dokunulamaz (Gözler, 2000, s. 761).

Son olarak olağanüstü hal durumunda olağanüstü halin gereklerine uygun olarak hiçbir merciinin iznine tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı tarafından doğrudan, kanun hükmünde kararname çıkarılabilir (Gözler, 2000, s. 762).

D. Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesi Kavramı

Olağanüstü hal döneminde çıkarılan kanun hükmünde kararname olağanüstü halin bir sonucu olarak, ihtiyaç halinde ortaya çıkan ve Anayasal denetim olmaksızın sadece uluslararası denetime tabi olan, dolayısı ile normlar sıralamasında en üstte yer alan olağanüstü halin gereklerine dayalı olarak çıkarılan kararnamelerdir.

1982 Anayasasının kararname yapısında olağan dönem ve olağanüstü dönem Kanun Hükmünde Kararnameler adından da anlaşılacağı üzere kanun hükmünde görülmüştür. Çünkü Bakanlar Kurulu'nun çıkardığı KHK ile mevcut kanunda değişiklik yapabiliyordu. Bununla beraber olağanüstü hal döneminde çıkarılan KHK'lerle ilgili olarak ise Kanunun üstünde yer alır diyen görüşler mevcut ise de her iki KHK tipide kanuna eş değer kabul ediliyordu.

6771 sayılı değişiklikten sonra ise her iki kararname çıkarma yetkisi de Cumhurbaşkanlığı'na verilmiş olup, adları Cumhurbaşkanlığı kararnameleri olmuştur. Ancak Anayasanın 104. Maddesi gereğince Cumhurbaşkanlığı yürütme yetkisiyle ilgili konularda Anayasal sınırlandırmalar haricinde (temel, siyasi hak ve hürriyetler) Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.

Kanunun düzenleyeceği konularda kararname çıkarılamaz, kanunlar ile kararnamelerin farklı hükümler içermeleri halinde doğrudan kanunlar tercih edilir, denilerek kararnamelerin normlar hiyerarşisinde kanunların altında bir yerde yer aldığı belirtilmiştir. Ancak doktrinde Yavuz Atar gibi kararnamelerin yasama işlemi olduğunu savunan görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşlerin dayanağı kararname çıkarma yetkisinin Anayasadan kaynaklı olması, yetki kanununa dayanmaması olabilir.

Kanımca, kanunda Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile kanunların farklı hükümler içermesi halinde kanunlar esas alınır hükmü ve bir konunun kanunlar ile düzenlenmesi halinde aynı konuda kararname çıkarılamaz hükmü konulmasının amacı, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin statü olarak kanunların altında olduğunun vurgulanmak istenmesidir.

Anayasanın 119.maddesinde ise Cumhurbaşkanlığı'nın olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda yine doğrudan Anayasadan yetki alarak kararname çıkarabileceği yer almaktadır. Bu kararnameler ise sadece uluslararası denetime tabi olacaktır. Anayasa mahkemesinin olağanüstü hal kararnameleri hakkında denetim görüşü ise aşağıda anlatılmıştır.

6771 sayılı Anayasa değişikliğinden önce kararnameler, Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından, olağanüstü dönem ve sıkıyönetim kanun hükmünde kararnameleri olarak çıkarılmaktaydı (Konuk, 2016, s. 2177).

Olağanüstü dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerde, Cumhurbaşkanının Bakanlar Kuruluna başkanlık etmesi, Anayasanın 104. maddesi uyarınca gerekli gördüğünde yapacağı sembolik bir başkanlık değil, yetkili bir başkanlık etme durumuydu. 1982 Anayasasının olağanüstü hal ve sıkıyönetim rejimlerinde gerekli gördüğü temel niteliklerinden biri, olağan dönemdeki yürütmenin iki ayrı organ niteliğinin değişerek, Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu şeklinde tek bir organ haline dönüşmesidir. Cumhurbaşkanının bu-

radaki iradesi, diğer Bakanlar Kurulu kararlarında olduğu gibi sonradan eklenen tamamlayıcı, sembolik ve şekli değil, kararın oluşumuna katılan kurucu, yapıcı bir iradeydi (Tanor, 1996, s. 362)

E. Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Mevzuattaki Yeri

KHK çıkarma yetkisi yukarıda da belirttiğimiz üzere 1961 Anayasasına eklenen 22.09.1971 yılındaki 1488 sayılı kanunla yapılan değişiklik ile meydana gelmiştir. Buna göre ; “TBMM’nin kanunla, belli konularda Bakanlar Kurulu’na kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi verebileceği” hükmü eklenmiştir (Seyit, 2010, s. 66). 6771 sayılı değişiklik ile ise bu kararnamelerin çıkarılması için Bakanlar Kuruluna başkanlık etme durumu kalkmış, bu kararnameler artık doğrudan Cumhurbaşkanlığı tarafından çıkarılmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, sözleşmeye taraf olan devletlere Olağanüstü haller ile ilgili birtakım yükümlülükler getirmektedir. Olağanüstü hal durumunda özgürlüklerin olağan dönemlere göre daha sıkı sınırlamalara bağlanması olağanüstü rejimin gereğidir. Ancak olağanüstü halin hukuk sınırını aşmaması gerekmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, olağanüstü hal yolu ile ilan edilebilecek durumları ve koşulları 15. Maddede belirtilmiştir. Buna göre, bu uygulama yoluna gidilebilmesi için savaş veya millet varlığını tehdit eden büyük ve yakın bir tehlike olmalıdır (Behçet, 2014, s. 37).

Olağanüstü hal ve bu hal kapsamında çıkarılacak kanun hükmünde kararnamelere Anayasa ve Ohal kanununda yer verilmiştir. Ohal kanununun madde 4’te; “Madde 4 – Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanlığı olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda Anayasanın 91 inci maddesindeki kısıtlamalara ve usule bağlı olmaksızın, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir. Bu kararnameler Resmi Gazete’de yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur” şeklinde belirtilmiştir (TBMM, 1983, md 4).

Anayasa md 14 de, temel hak ve hürriyetlerin ancak olağanüstü hal kapsamında sınırlandırılabilceği belirtilmektedir. Madde 119 da; “Cumhurbaşkanlığı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.” “Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Cumhurbaşkanlığının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.” denilmektedir.

Olağanüstü hal dönemindeki sınırlamaların detayları kanunla belirlenir. Cumhurbaşkanlığı olağanüstü halin ilanından sonra Anayasanın 104. Maddesindeki sınırlandırmalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girer. Aynı gün meclis onayına sunulur. Kanunda belirtilen istisnai durumlar

hariç olmak üzere, meclis kararnameyi 3 ay içerisinde görüşüp karara bağlar. Meclisçe onaylanmazsa kararname kendiliğinden yürürlükten kalkar.

A. Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Amaç ve Kapsamı

Öğretide bazı görüşlere göre kanun hükmünde kararnameler 1961 ve 1982 Anayasalarında farklı amaç ve kapsamdadırlar. Örneğin Teziç; 1961 Anayasasına göre kararnamelerin hukuki niteliğini belirlerken 1961 ve 1982 Anayasalarındaki düzenlemeleri farklı değerlendirmektedir. Teziç'e göre, 1961 Anayasasında öngörülen şekilde kanun hükmünde kararnameler, kapsam olarak idari işlem niteliğindeki 1982 Anayasasına göre ise fonksiyon olarak yasama işlemi niteliğindedir. Bu yönden kararnamelere eleştiri getirmektedir (Akt. Gündüz, 2007, s. 757). Özbudun da Teziç ile aynı fikirde olmakla beraber, Kanun Hükmünde kararnamelerinin yasa gücünde olmalarının yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi ile uyumadığını savunmaktadır (Akt. Gündüz, 2007, s. 758).

Anayasada yer alan, yukarıda açıkladığımız olağanüstü hal nedenlerinden birinin veya birkaçının varlığı halinde Olağanüstü hal durumunda Devlet, bütünlüğünü korumak için temel hak ve hürriyetler konusunda sınırlandırmalara gidebilir. Bu sınırlamalar, olağan zamanlara nazaran fazla olabilir. Çünkü bu dönemlerde kabul edilmiş olan kanun hükmünde kararnameler, olağan dönemde çıkarılanlara göre sınırlamalara bağlı değildir (Konuk, 2016).

Yukarıda Cumhurbaşkanı tarafından olağanüstü hal çerçevesinde kararname çıkarılabileceğini belirtmiştik. OHAL kararnamelerini daha yakından inceleyecek olursak; Kuşkusuz bu kararnamelerin amacı olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda olağanüstü hal süresince istisnai önlemler almaktır. Olağan dönemde çıkarılan KHK'ler yargı denetimi içinde iken, "Anayasanın 148. maddesinin 1. fıkrasına göre "OHAL 'lerde, Sıkıyönetim ve Savaş Hallerinde çıkarılan KHK'lerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz" şeklinde bir hüküm vardır. Ayrıca OHAL ülkenin hangi bölge veya bölgelerinde ilan edildiyse, kanun hükmünde kararnamelerin uygulanması da bu bölgelerle sınırlı olmak zorundadır. (Behçet, 2014, s. 38)

B. Olağanüstü Hal Kanun Hükmündeki Kararnamelerin Yargısal Denetimi

1. 6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Öncesi

1961 Anayasasında Anayasa Mahkemesi KHK'ları şekil ve esas bakımından denetlemekteydi. Aynı zamanda KHK'ların dayandığı yetki kanununu da Anayasaya uygunluk bakımından denetlemekteydi. Ancak Anayasa Mahkemesinin kimi kararlarında yetki yasasının iptal edilmesiyle KHK'larında iptal edildiği, bazı kararlarında ise yetki yasası iptal edildiği halde KHK'ların varlığını sürdürmesi gereğinden bahsedilmiştir (Tan, 1995, s. 347).

Yargı denetiminin dışında tutulacak olan olağanüstü hal KHK'si olduğu için, öncelikli olarak KHK'nin yapısal olarak gerçekten olağanüstü halin gereklerine, olağanüstü halin süresine ve bölgesine uygun bir KHK olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu özellikleri taşımayan KHK'ler olağanüstü hal KHK'si sayılmayacağından Anayasa Mahkemesince denetlenmesinde her hangi bir engel bulunmayacaktır (Tan, 1995, s. 351).

OHAL kararnamelerinin denetimine ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur. Örneğin Ergun Özbudun' a göre kararnameler yürütme organınca çıkarıldıktan sonra meclis denetimine tabi

olması dolayısı ile meclis denetiminden sonra ise artık yürütme işleminden çıkıp yasama işlemi haline geldikleri için Anayasal denetime tabi olmalıdırlar (Özbudun, 2019, s. 216). OHAL kararnameyi çıkarma hakkı olağanüstü hal bölgesiyle süresiyle sınırlı olduğu için, olağanüstü hal KHK'leriyle, yasalar değiştirilemez. Bu kurallar olağanüstü hal bölgesi dışında veya uzun süreli uygulanmak isteniyorsa yasa ile düzenleme yapılmalıdır (Öden, 2009, s. 659).

Anayasa Mahkemesi, 425 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. Maddesiyle ilgili kararında;

“Olağanüstü Hal Yasası ülkenin tümü için çıkarılmış genel nitelikte bir yasadır. Bu yasa ve öngördüğü önlemler herhangi bir zamanda ve herhangi bir yerde veya ülkenin tümünde olağanüstü hal ilân edildiğinde kendiliğinden uygulamaya konulur. Anayasa'nın 121. maddesinin öngördüğü KHK'ler yalnızca, olağanüstü hal süresince ve olağanüstü hal bölgesinde uygulanmak üzere ve olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda düzenlemeler yapan KHK'lerdir.

Ancak, bu koşulları taşıyan KHK kurallarına karşı dava açılmaz. KHK ile yürürlüğe konulan kural, olağanüstü halin gerekli kıldığı konuya ilişkin olsa bile başka bir zamanda veya başka bir yerde olağanüstü hal ilân edilmesi durumunda yürürlüğe girebiliyorsa, başka bir anlatımla, kural konulmasına neden olan olağanüstü halin sona ermesine karşın geçerliliğini yitirmeyip yürürlüğünü sürdürüyorsa olağanüstü hal KHK kuralı sayılmazlar.

Olağanüstü hal KHK kuralı niteliğinde görülmeyen kurallar ise Anayasa'ya uygunluk denetimi kapsamına girerler. Ters durumlarında olağanüstü hal ilân edilen bölgenin dışına taşma ve olağanüstü halin sona ermesine karşın kuralın yürürlüğünü koruması söz konusu olacaktır. Diğer yönden Anayasa'nın 121. maddesinin ikinci fıkrasında olağanüstü hal yasasında düzenlenecek konular açıkça belirtilmiştir. Bu nedenle olağanüstü hal yasasında yapılacak bir değişikliğin mutlaka yasayla yapılması zorunludur. Olağanüstü Hal Yasası ile bunda değişiklik yapan yasalar Anayasa'ya uygunluk denetimine bağlıdırlar. Oysa, yasayla düzenlenmesi gereken konuların olağanüstü hal KHK'leri ile düzenlenmesi Anayasa'ya uygunluk denetimi dışına çıkma sonucunu doğurur. Bu ise Anayasa'nın temelini oluşturan hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.” (Anayasa Mahkemesi, 2003/28 E.) demektedir.

Anayasa Mahkemesinin o zamanki görüşü 6771 sayılı kanundan sonraki 'işin esasına girmeden' öninceleme aşamasında olağanüstü KHK'nun iptal talebini reddetme şeklinde değildir. Buna göre; OHAL KHK'ları yalnızca olağanüstü hal süresince ve olağanüstü halin olduğu bölgede uygulanırsa amacına ulaşmış olur, olağanüstü hali gerekli kılacak neden ortadan kalktıktan sonra KHK'nun varlığını sürdürüyor olması anlamsızdır ve mahkemeye göre artık bu KHK'lar Anayasal denetime tabi olmalıdır. Ya da olağanüstü hali gerekli kılan sebep varlığını sürdürmekle beraber, çıkarılan KHK olağanüstü halle ilgisi olmayan bir konuya aitse aynı şekilde bu KHK olağanüstü hal KHK'si olarak nitelendirilemez, dolayısı ile denetime tabi olacaktır.

Olağanüstü hal KHK'si çıkarabilmek için öncelikle yeterli sebeplerle ilân edilmiş olan bir olağanüstü hal olması gerekmektedir. OHAL KHK'leri ile getirilmiş olan düzenlemeler OHAL'in amacını, kapsamını ve sınırlarını geçmemelidir. OHAL KHK'leri, “olağanüstü halin gerektirdiği konularda” çıkartılabilir (Öden, 2009, s. 659). Genel kapsamda, OHAL kararnamelerinin nedeni Anayasada belirtilen durumlar, amacı ise bu durumlara yönelik tehlikeler konu-

sunda somut önlemler almaktır. Bu önlemler ise uluslararası yükümlülük sınırları içinde ve ölçülülük ilkesine uygun olmalıdır. Tabi ki yürütme, olağanüstü durumlar halinde oldukça geniş sınırlarda yetkilere sahiptir. Bu da yargı denetimini zaten zorlaştıran bir husustur (Öden, 2009, s. 660). Denetim yönünden; Anayasa Mahkemesinin genel kanısı OHAL KHK'leri ile ilgili olarak aslında denetim yetkisinin olmadığıdır. Olağanüstü Hal ile kurulmuş olan sistemin ve olağanüstü halin gerekli sınırlar içinde yerleşmiş içtihatlarına göre OHAL rejimi gereği yürütme organının yetkileri son derece geniş, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini de kısıtlayıcı önlemler alma doğrultusuna müsaittir (Öden, 2009, s. 660).

Bu konudaki geçmiş bazı kararlara bakacak olursak;

285 sayılı "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin" "OHAL valiliğinin genel güvenlik gerekçesiyle kamu görevlilerinin yerlerinin değiştirilmesi konusunda mahkeme sınır ve süre yönünden çıkarılan kararnameyi yerinde görerek, açılan davada Anayasa mahkemesi yukarıda açıkladığımız gerekçe ile davayı yetkisizlik yönünden reddetmiştir" (Öden, 2009, s. 660). Bu nedenle "OHAL KHK kuralı şeklinde olduğu için, buna yönelik talebin yetkisizlik sebebiyle reddi gerekir." denmiştir.

Mahkemenin başka kararlarında da aynı gerekçe görülmektedir. Bu konularda Anayasa Mahkemesi'nin, davaya konu KHK hükümlerini değerlendirirken, amaç ile araç arasındaki bağı en az düzeyde de olsa akla uygun olması ölçütü ile değerlendirdiği kamu personellerinin görev alanları dışında "devamlı olarak" görevlendirilmelerini "olağanüstü halin devamı boyunca" görevlendirme manasında yorumladığı sonucuna varılabilir.

Demek ki Anayasa Mahkemesi yürütmenin ilgili yetkiye sahip olup olmadığını yani yerindelik denetimiyle ilgilenmemiş, sadece ilgili KHK'nin olağanüstü halin gerektirdiği yerde gerektirdiği sürede ve olağanüstü halle doğrudan ilgili olup olmadığına bakmıştır. Aksi takdirde bu personellerin devamlı surette görev yerlerinin değişim, şeklinde yorumlaması yetkinin aşımı ve keyfilik uygulaması olarak düşünülerek davanın kabulü sonucu doğurabilirdi (Öden, 2009, s. 661). Bunun yanı sıra Mahkeme, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri kapsamında yapılan uygulamalarda yaptığı incelemede, Anayasa'nın 15. Maddesinde yer alan güvencelere uygun davranılıp davranılmadığını araştırmıştır (Öden 2009, s. 659).

2. 6771 Sayılı Anayasa Değişikliği Sonrası

6771 sayılı Anayasa değişikliğinden sonra ise; Olağanüstü hal ilan edilmesinin sonucu olarak; Cumhurbaşkanı'nın, olağanüstü dönem boyunca gerekli konularda 104/17. maddesinin ikinci fıkrasındaki sınırlamalara bağlı olmaksızın kararname çıkarabilmektedir. Bu nedenle bu kararnamelerin yargısal denetimi önemli bir konudur. Bu anlamda Anayasa Mahkemesinin çeşitli içtihatları bulunmaktadır (Özlü, 2018, ss. 615-630).

Örneğin "1982 Anayasası'nın eski 148. maddesi ve mülga 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa hükümleri" olağanüstü hal KHK'lerini anayasal uygunluk denetimi haricinde bırakırken, 1991 tarihindeki (AYM, 10.01.1991, E: 1990/25, K: 1991/1) kararıyla olağanüstü hâl KHK'lerinin denetlenmesinin önü açılmıştı (AYM, 10.01.1991, E: 1990/25, K: 1991/1). Kemal Gözler'in bu konudaki eleştirileri dikkate alınarak "tahvil" kuramı uygulanmış ve olağanüstü KHK özelliğini taşıyamayan KHK'lerin olağan dö-

nem KHK'leri sayılmasına karar verilerek denetim yapılmıştı (Özlü, 2018, ss. 615-630).

Ancak bu uygulama 2016 yılındaki darbe girişiminden sonra değişmiştir. Şöyle ki; Mahkeme 668, 669 sayılı KHK'lere ilişkin içtihat değişikliğine gitmiştir. 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi sonrası ilan edilmiş olan olağanüstü hâl kapsamında olarak çıkarılan OHAL KHK'lerine karşı açılan iptal davaları sonrasında Anayasa Mahkemesi içtihadını değiştirmiştir. "Olağanüstü hâl KHK'lerinin Anayasa'ya aykırı düzenlemeler içerdiğinin ileri sürülmesi, bunların anayasallık denetimine tabi tutulmaları için yeterli değildir" demek suretiyle Anayasa'nın ilgili maddesi uyarınca OHAL KHK'lerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilemeyeceğine karar vermiştir (Özlü, 2018, ss. 615-630).

Anayasa Mahkemesi, 668 ve 669 sayılı OHAL KHK'lerine yönelik talepleri yetkisizlik nedeniyle doğrudan esasa geçmeden reddetmiştir. Böylelikle 1991'deki içtihadından da geri dönmüştür. Bazı kurallarının iptallerine yönelik talepleri, ön incelemede yetkisizlik nedeniyle reddetmiştir. Mahkeme gerekçesini, OHAL KHK'lerine sadece şekil yönünden bakmasına ve tahvil kuramının iptali istenen KHK'lere uygun olmamasına dayandırmıştır (Özlü, 2018, ss. 615-630). OHAL döneminde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, RG'de yayımlandıktan sonra aynı gün TBMM'nin onayına sunulur. Savaş, mücbir sebep gibi TBMM'nin toplanamaması durumu hariç; Olağanüstü hal esnasında çıkarılmış olan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde meclisçe görüşülüp karara bağlanır. Aksi durumda kararnameler kendiliğinden yürürlükten kalkar (Özlü, 2018, ss. 615-630).

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle, Kanun Hükmünde kararname kavramı, çeşitleri, olağanüstü hal kavramı ve nedenleri incelenmiştir. Buna göre; 11.02.2017 tarihinde R.G' de yayımlanmış olan 6771 sayılı Kanun 2017 yılında kabul edilmekle, KHK'ler kaldırılmış, yerlerine "Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" getirilmiştir. Cumhurbaşkanı yürütmeye ilişkin konularda veya Olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda kararname çıkarabilecektir. Böylelikle düzenleyici işlemler olan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri hukuk sistemimizde yerini almıştır (Boztepe, 2018, s. 273).

Olağanüstü hale, ayaklanma, iç karışıklık, savaş tehlikesinin olması, savaş hâli, ağır ekonomik bunalım doğal afet, kalkışma ve buna benzer sebeplerle devletin ve bireylerin güvenliğini önemli derecede sarsan durumlar ile karşılaşıldığı zaman başvurulur. Bu durumun veya durumların, devletin veya toplumun güvenliği bakımından ciddi bir tehlike oluşturması ve bu tehlikenin bertaraf edilmesi gerekmektedir. (Anayasa Mahkemesi, 2016/3504). Tabi ki bu gereklilik hukuk dışı veya keyfi yönetim olacağı anlamına gelmemektedir. Yürütme organına her ne kadar fazlaca yetkiler verilse ve temel hak ve hürriyetler sınırlandırılrsa dahi yine de hukuk rejiminden kopulmamalıdır (Anayasa Mahkemesi, 2016/3504, 2016). Kanımca da olağanüstü yönetim usulü, keyfiyete dönüşmemeli, hukuk sisteminden temel hak ve özgürlüklerden Anayasal kaidelerden kopulmamalıdır.

2017 yılına kadar, Olağanüstü Hal ilan yetkisi Bakanlar Kurulu Başkanlığında toplanan Cumhurbaşkanına ait iken, değişiklikten sonra doğrudan Cumhurbaşkanı'na verilmiştir. Olağanüstü hal ilanını gerektirecek hallerin ortaya çıkması durumunda Cumhurbaşkanı (Anayasa md. 119/1) yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü

hal ilan edebilir (Anayasa md. 119/2). Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün RG’de yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur (Anayasa md. 119/3).

Olağanüstü hal ilanının R.G’ de yayımlandığında Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir (Anayasa md. 119/4). Olağanüstü hal süresinin dolmasını müteakip eğer Cumhurbaşkanı uygun görürse onun talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz. OHAL ilanı kapsamında, Vatandaşlar İçin Para, Mal ve Çalışma Yükümlülükleri Getirilebilir, Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılması Kısmen veya Tamamen Durdurulabilir ve OHAL kararnameleri çıkarılabilir.

Anayasanın 15’inci maddesine göre, olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilir ancak; Milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemeli; Ölçülülük ilkesine uyulmalı ve 15’inci maddenin ikinci fıkrasında sayılan hak ve ilkelerden oluşan çekirdek alana dokunulmamalıdır.

Olağanüstü hal kavramı açıklandıktan sonra bunun sonuçlarına geçilmiş ve en önemli sonuçlarından olan OHAL kararnameleri incelenmiştir. Şöyle ki; Kararnameler, 6771 sayılı yasadan önce, Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılıyorken değişiklikle birlikte, yürütme yetkisini doğrudan elinde bulunduran Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılmaktadır. Olağanüstü hal bölgesinde ve bu halin gereklerine uygun olarak çıkarılır ve aynı gün meclis onayına sunulur 3ay içinde onaylanmazsa ise yürürlükten kalkar.

Bununla beraber Cumhurbaşkanı, kararnameler konusunda, uluslararası yükümlülüklere aykırı olmamak ve bu hakların özlerine dokunmaksızın Anayasa md 114 deki sınırlandırmalar tabi değildir. Daha sonra OHAL kararnamelerinin denetimlerine geçilerek;

İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması gereğinden yola çıkılarak; temel hak ve özgürlüklerin ve hukuk devleti olmanın gereği olarak denetim önemlidir. Ancak bu duruma karşı gelen Anayasal hükümlerin olması ve Anayasamızın normlar sıralamasında en üstte yer alması nedeni ile 13. Anayasa’nın 148. Maddesi gereğince; (Anayasa Mahkemesi, 2016/3504, 2016) “olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.” hükmü ile beraber olağanüstü hal KHK’ları, Anayasa Mahkemesinin yargısal denetiminin dışında kalmıştır.

15 temmuz 2016 gecesi darbe girişiminden sonra Anayasa Mahkemesi OHAL kararnamelerini denetim bakımından içtihat değiştirmiştir. Önceden mahkeme, KHK’nin yapısal olarak, olağanüstü halin gereklerine, olağanüstü halin süresine ve bölgesine uygun bir KHK olup olmadığının tespit edilmesi gerektiğini düşünerek OHAL KHK’larını iptal edebiliyor iken, artık ön inceleme aşamasında doğrudan yetkisizlik kararı vermektedir. Anayasa Mahkemesinin bu içtihat değişikliğine Günday ve Gözler; Olağanüstü hal ile ilgisi olmayan konularda da KHK çıkarılması, olağanüstü halin gereklerine uygun olmaması dolayısı ile Anayasal denetim altında olmaları gerektiği düşüncesi ile karşı çıkmaktadır.

Mahkeme çok büyük kapsamda bir değişiklik olmasına karşın, neden içtihat değişikli-

ğine gittiği konusunda vermiş olduğu son ret kararlarında herhangi bir gerekçe göstermemiştir. Mahkemenin bu başvuruları ret gerekçelerinin temeli, üyelerin hukuk kurallarını yorumlamadaki farklılıkları olabilir.

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

OHAL : Olağanüstü Hal

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi

AKP : Adalet ve Kalkınma Partisi

RG : Resmi Gazete

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

KAYNAKÇA

1961 Anayasası. (1961, 05 27). www.tbmm.gov.tr (Erişim Tarihi: 13.12.2019).

Anayasa Mahkemesi. (2016, 10 12). Anayasa.gov.tr. (Erişim Tarihi: 22.11.2019).

Anayasa Mahkemesi. (2018, 10 31). Öner Çalışkan Başvuru. Ankara.

Anayasa, M. (2003, 05 22). Olağanüstü Hal KHK ları. Ankara.

Ardıçoğlu, A. (2017). Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 75(3), 24-26.

Behçet, M. (2014). Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Boztepe, M. (2018). Olağanüstü Hal Rejiminde Yürütmenin Düzenleyici Bir İşlemi olarak Kararnameler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), 378-381.

Danıştay 17. Dairesi, 2015/5672 K Sayılı Kararı, Tarih 12.07.2015.

Danıştay 5. Dairesi, 1985/2312 K. Sayılı Kararı. Tarih 10.10.1985.

Danıştay 5. Dairesi, 2016/320 K. Sayılı Kararı. Tarih 28.01.2016.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 2015/4203 K. Sayılı Kararı. Tarih 11.18.2015.

Danıştay İdari Dava Kurulu, 2009/1754 K. Sayılı Kararı. Tarih 10.09.2009.

Gözler, K. (2000). Olağanüstü Yönetim Usulleri. (Gözler, K. içinde) Türk Anayasa Hukuku (s. 810-828). Ekin Kitapevi.

Gündüz, E. (2007). Yürütmenin Düzenleyici İşlemleri ve Yragısal Denetimleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(1), 753-776.

Konuk, M. (2016). Ohal Kararnamelerinin Özellikleri. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 6, 2177-2194.

-
- Öden, M. (Tarih yok). Anayasa Mahkemesi ve Olağanüstü Hal Khk larının Anayasaya uygunluğunun denetimi. Ankara Edu Tr, 680-690.
- Özbudun, E. (1986). 1961 ve1982 Anayasaları'nda Kanun Hükmünde Kararnameler. *Anayasa Yargısı*, 2.
- Özlu, Ü. R. M. (2018, Aralık). Yürütme Organı Tarafından Çıkarılan Ohal Kararnamelerinin Denetimi Konusunda Anayas Mahkemesinin Yorumu. *Ankara Barosu Dergisi*, 615-630.
- Seyit, G. (2010). Kanun Hükmünde Kararname Kurumunun Türk Anayasasına Girmesi. *Yasama Dergisi*, 66.
- Tan, P. D. (1995). Türk Hukukunda Kanun Hükmünde Kararname Uygulaması ve Sorunlar. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 1-3.
- Tanor, Y. (1996). *1982 Anayasasına ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye'de KHK Rejimi*. İstanbul: Beta.
- TBMM. (1982). Anayasa. Ankara.
- TBMM. (1983, 10 25). Olağanüstü Hal Kanunu. www.mevzuat.gov.tr. (Erişim Tarihi 13.12.2019).
- TBMM. (2017, 01 21). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. www.tbmm.gov.tr. (Erişim Tarihi 13.12.2019).
- Teziç, E. (1995). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.